

Storm boven de velden

boekerij.nl

Marie Lacrosse

Storm boven de velden

In onrustige tijden gaat het weesmeisje Irene
in dienst bij een rijke wijnhandelaar

Deel 1 van de *Wijngaard*-trilogie

Uit het Duits vertaald door Marijke Gheeraert en
Hans E. van Riemsdijk

ISBN 978-90-225-9814-6

ISBN 978-94-023-2038-1 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Das Weingut – In stürmischen Zeiten*

Vertaling: Marijke Gheeraert en Hans E. van Riemsdijk

Omslagontwerp en -beeld: Bürosüd

Zetwerk: Mat-Zet bv, Huizen

© 2018 Marie Lacrosse

© 2023 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Aan mijn man Jürgen.

Voor je onwankelbare loyaliteit.

Het valt te betreuren, maar het is een feit: in tijden van oorlog moet menselijkheid het afleggen tegen de oorlog zelf.

Tegelijkertijd is krachtdadige oorlogvoering
de meest humane.

Helmuth von Moltke de oudere, Pruisisch veldmaarschalk

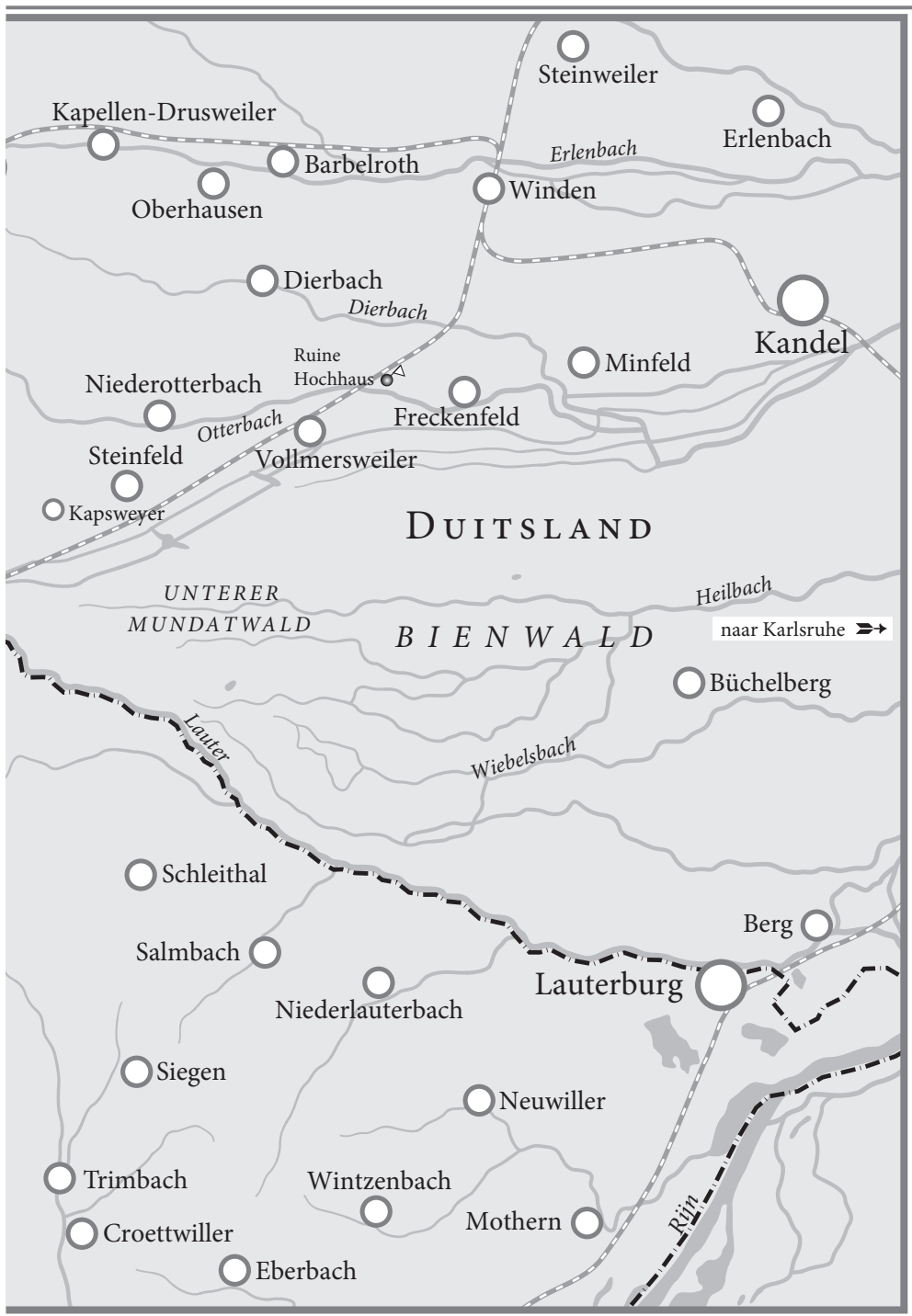
De aangrijpende voorbeelden die u beschrijft moeten de mensen toch doen beseffen wat de glorie van het slagveld kost aan martelingen en tranen. Wij laten ons maar al te vaak verleiden om alleen de glansrijke kanten van een oorlog te zien en onze ogen te sluiten voor de trieste gevolgen ervan.

De Zwitserse generaal Guillaume Henri Dufour aan Henry Dunant, oprichter van het Rode Kruis

Personages

*Dit overzicht vermeldt alleen de voornaamste personages.
Historische figuren zijn aangeduid met een asterisk (*).*

Familie van Irene

Irene Weber: buitenechtelijk kind, geboren in een gesloten kraamkliniek, opgegroeid in weeshuizen;
'Weber' is niet haar echte naam

Klara: schuilnaam van de anoniem gebleven moeder van Irene

Tante Erna: begeleidster van Irene in de kraamkliniek

Familie Gerban

Wilhelm Gerban: Duitse wijnhandelaar,
gevestigd in Wissembourg (Elzas)

Pauline Gerban: zijn Franse echtgenote

Franz Gerban: oudste zoon van Wilhelm en Pauline

Mathilde Gerban: hun jongere dochter

Gregor Gerban: broer van Wilhelm, beheerder van de
familiewijngaard in Schweighofen

Ottilie Gerban: echtgenote van Gregor en schoonzus van Wilhelm

Fritz Gerban: zoon van Gregor en Ottilie

Sophia: jongere zus van Ottilie

Bedienden van de familie Gerban in Altenstadt

Niemann: eerste huisknecht

Mevrouw Burger: huisdame

Mevrouw Kramm: kokkin

Gerda: eerste dienstmeisje

Minna: tweede dienstmeisje

Riemer: koetsier

Andere belangrijke personages

*(Alleen de belangrijkste in volgorde
van verschijning in de roman.)*

Zuster Agnes: vroedvrouw in de kraamkliniek,
later directrice van het weeshuis in Heidelberg

Zuster Gertrude: hoofd van de meisjesafdeling van
het weeshuis in Spiers

Moeder Ignatia: moeder-overste van het weeshuis in Spiers

Dokter Frey: huisarts van de familie Gerban

Karl Krüger: arbeider op het wijndomein van de familie Gerban

*Majoor von Kaisenberg**: bataljonscommandant van Fritz Gerban

*Edgar Hepp**: onderprefect van Wissembourg

*Generaal Abel Douay**: Franse aanvoerder tijdens
de Slag bij Wissembourg

*Dominee Klein**: protestants-lutherse voorganger in Froeschweiler

Albert Valon: Franse deserteur

Louis Rousser: sergeant Franse militaire medische dienst

Gérôme: Franse oorlogsinvalide

Jacques: Franse hospitaalsoldaat

Claire Rocher: inwoner van Bazeilles

Dokter Étienne: gynaecoloog in Wissembourg

Dokter Berger: legerarts in Saint-Quentin

Marianne Serge: vermogende dame in Saint-Quentin
Paul: de bij Sedan gesneuvelde zoon van Marianne Serge
Gilbert: Franse oorlogsinvalides
Otto: echtgenoot van Minna
Magda Färber: hospita in Landau
Emma: textielarbeidster in Lambrecht

Historische personages die geen actieve rol vertolken in de roman

*Koning Wilhelm van Pruisen**: de latere Duitse keizer
*Otto von Bismarck**: zijn bondskanselier, later rijkskanselier
*Kroonprins Frederik Wilhelm van Pruisen**: Duitse opperbevelhebber
tijdens de Slag bij Wissembourg
en Froeschweiler-Woerth
*Napoleon III**: Franse keizer
*Generaal Patrice de Mac Mahon**: maarschalk van Frankrijk,
opperbevelhebber van de Franse troepen bij de Slag bij Sedan
waar hij zijn tegenhanger aan vijandelijke zijde,
generaal Helmuth von Moltke (de oudere) treft.

Proloog

Heidelberg

Februari 1851

Het huilen van de baby doet haar opschrikken uit een diepe slaap waarin ze na de zware bevalling doodop was weggezakt. Steunend op haar ellebogen komt ze moeizaam een beetje overeind en kijkt om zich heen. Buiten is het inmiddels pikdonker en rechts van haar valt niet het minste licht door het matglas van het kleine raam.

Ze buigt zich voorover om het gordijn, op ooghoogte rechts van haar bed, weg te trekken, maar dan voelt ze een felle pijnscheut in haar onderlichaam. Ze slaakt een zachte kreet en laat zich weer in de kussens zakken.

Een paar tellen later wordt het gordijn opzijgeschoven en verschijnt het gezicht van tante Erna. Geen spoor van een glimlach, alleen een blik van onverholen misprijzen.

‘Wat is er, Klara?’ De stem van haar tante klinkt bars. ‘Je moet rusten zodat we deze schandelijke plek zo snel mogelijk kunnen verlaten.’

‘*Bitte...*’ De jonge vrouw likt met haar tong over haar droge, gesprongen lippen. ‘Toe, ik wil de baby graag één keertje zien. Is het een jongen of een meisje?’

Haar tante schudt het hoofd. ‘Het is een bastaard,’ zegt ze kortaf. ‘Dat weet jij net zo goed als ik en meer hoef je niet te weten!’

‘Alstublieft! In godsnaam, ik smeed het u! Ik wil het gewoon een keer vasthouden. Ik heb het negen maanden gedragen. Het is mijn kind!’

‘Nee, zei ik! Hier in deze instelling is dat niet gebruikelijk. Het kost ons al genoeg om te zorgen dat deze schandvlek onopgemerkt blijft, Klara!’ De minachting druipt van elk woord. Klara is niet de echte naam van de kraamvrouw. Zoals elke dochter van goeden huize die gebruikmaakt van de diensten van de kliniek heeft ze bij haar opname een schuilnaam gekregen.

‘Alstublieft!’ roept Klara luider. ‘Bitte! Ik gil de hele boel bij elkaar als ik het kind niet mag zien!’

De uitdrukking op het gezicht van haar tante verandert van misprijzen in regelrechte verachting en kille woede. ‘Je had beter gegild voordat deze bastaard werd verwekt, in plaats van je in zondige lust te wentelen! Leg je neer bij je lot. Ik laat een slaapmiddel brengen. We vertrekken zo snel mogelijk!’

Dan zet ze een stap achterwaarts en trekt het gordijn rond het bed driftig dicht.

Tranen van verontwaardiging en vernedering rollen over de wangen van de jonge vrouw. Ze probeert zich nog eenmaal op te richten, maar opnieuw doet de pijn haar terugvallen op de met zweet door-drenkte lakens. Na de urenlange beproeving van de bevalling was haar bed niet verschoond; alleen de bebloede leren ondersteek was weggehaald.

Wanhopig luistert ze naar de geluiden om haar heen. In het zijvertrek hoort ze de baby zachtjes huilen en ze herkent nu ook de stemmen van de vroedvrouw en de zuster die haar bij de bevalling hebben bijgestaan. Ze vangt ook het klotsen van water op en vermoedt dat ze het kind baden. Niemand reageert op haar zachte gekerm terwijl de deur tussen beide kamers toch openstaat. Klara voelt zich volledig machteloos. Voor de zoveelste keer snikt ze omdat haar eenpersoonskamer zo ver van alles en iedereen verwijderd is.

Omdat niemand haar ware identiteit mag kennen heeft ze in dit ‘huis voor gevallen meisjes’, zoals haar tante het noemt, een kamer voor zichzelf. Lotgenoten uit armere milieus liggen in een grote slaapzaal. Zuster Agnes heeft haar hun situatie uitgelegd. Die aardi-

ge vrouw is de enige die in de twee maanden van haar verblijf hier een vriendelijk woord tot haar heeft gericht. Hoe vaak heeft Klara in deze eindeloze weken niet gesmacht naar het gezelschap van vrouwen en meisjes die dezelfde tegenspoed ervaren. Hoe graag had ze haar zachte bed in de kleine kamer willen ruilen voor een hard strobed op de grote zaal waar ze elke zondagmorgen onherkenbaar gesluierd doorheen moet wandelen op weg naar de mis. Ook in de tochtige kapel moet ze eenzaam op de ongemakkelijke koorbanken luisteren naar de woorden van de priester die zijn uitsluitend uit vrouwen bestaande parochie in elke preek hun zondige levenswandel voorhoudt.

Zuster Agnes heeft haar wel verteld dat de roddels en praatjes die Klara zo graag wil horen ook in de grote zaal streng verboden zijn en dat de vrouwen en meisjes daar zolang ze kunnen hard moeten werken overdag. Twaalf uur lang weven of spinnen ze. Vrouwen die vaardiger zijn met de handen klossen kant of beschilderen houten speelgoed. Klara beseft niet dat deze ongelukkige vrouwen weinig begrip zullen kunnen opbrengen voor een jongedame die zich verveelt omdat ze buiten de Bijbel niets te lezen krijgt. Dat ze jaloers zullen zijn op de voedzame maaltijden die ze driemaal daags krijgt voorgeschoteld: witbrood met jam als ontbijt; kip en verse groenten voor de lunch; kaas en worst voor het avondmaal. En van dat alles zoveel als ze maar wil. De arme bewoners van de kliniek moeten het stellen met smake-loze havermoutpap in de ochtend, dunne groentesoep tussen de middag en oud brood met kwark of reuzel 's avonds.

‘Het zijn tenslotte geen betalende gasten. Ze leven van de bijstand.’ In die termen spreekt tante Erna over die vrouwen als Klara het gesprek op haar lotgenoten wil brengen. De minachting voor deze ‘vrouwen die zichzelf te schande hebben gemaakt’ steekt deze in haar eigen ogen deugdzame oude vrijster niet onder stoelen of banken.

De baby huilt nu wat harder. ‘Stil maar, alles is goed,’ klinkt de bedaarde stem van de vroedvrouw sussend.

Meteen daarop snauwt tante Erna met krassende stem: ‘Zijn we

hier eindelijk klaar? Ik verlang naar een fatsoenlijke maaltijd en de rust van mijn kamer.’

‘Bijna, mevrouw. U moet alleen nog even met mij mee naar moeder-overste om de overdracht van het kind aan onze kliniek te bevestigen.’

Nee, ze mogen het nog niet wegbrengen! Met haar laatste krachten trekt Klara aan het gordijn, maar niemand lijkt dat te merken of er acht op te slaan. Ze hoort hoe de deur van haar kamer opengaat en weer dicht en dat meerdere mensen zich op de gang verwijderen. Ze is alleen. Radeloos begint ze te snikken.

De ellende van de afgelopen gruwelijke maanden rolt als een lawine over haar heen. ‘Zondige wellust’ waarin ze zich zou hebben gewenteld, zo had tante Erna het geformuleerd. Maar ze had alleen afschuw, walging en schaamte gevoeld toen de man die ze onvoorwaardelijk had vertrouwd haar plotseling had overweldigd. Haar geschreeuw had hij met een kussen gesmoord terwijl hij haar rokken omhoog had gerukt, haar ondergoed had gescheurd en ruw in haar was binnengedrongen. Vervolgens had hij gedreigd de hulpeloos huilende vrouw met smaad en schande het huis uit te gooien als ze ooit iets zou onthullen over wat er die nacht was gebeurd. Klara wist dat hij dat meende.

Het liefst had ze gezwegen en alles verdrongen, maar toen diende zich elke ochtend die vreemde misselijkheid aan. Ze werd dikker rond haar middel, strak insnoeren lukte niet meer en al haar kleren moesten worden uitgelegd. Ook haar borsten werden voller.

Naïef als ze was kon ze deze veranderingen in haar meisjeslichaam eerst niet verklaren totdat haar zus, gealarmeerd door het kamermeisje dat Klara verzorgde, haar onomwonden vertelde dat ze zwanger was. En daarbij ook meteen de naam van de vader noemde. Volledig van streek had Klara het vermoeden van haar zus bevestigd.

Achter de burgerlijke façade van haar thuis was het meteen een koortsachtige bedrijvigheid van jewelste geweest. Zodra hun vertrouwde huisarts onder het zegel der geheimhouding de zwanger-

schap had bevestigd, kwam de familiaaraad bijeen. Klara mocht er niet bij zijn en kreeg alleen de uitkomst te horen.

‘Vanwege je zwakke gestel zal tante Erna met je naar een kuuroord in Baden-Baden gaan. Niemand kent jullie daar. Zodra je toestand niet langer te verbergen is, brengt tante Erna je naar een kraamkliniek in Heidelberg. Daar zal het kind ter wereld komen zonder dat iemand ooit je echte naam zal noemen. Na de geboorte wordt het kind geplaatst in het weeshuis dat aan de kliniek verbonden is. Zelf ga je dan nog twee maanden terug naar Baden-Baden en daarna kom je volledig hersteld weer naar huis.’ Een blik op de onverbiddelijke gezichten rond de glanzende notenhouten tafel zei Klara dat protesteren geen zin had. Haar lot en dat van haar ongeboren kind lagen onherroepelijk vast.

Gedurende de maanden in Baden-Baden mocht Klara geen contact hebben met andere mensen. ‘Wil jij jezelf en de familie voorgoed in diskrediet brengen?’ verweet haar strenge tante haar toen ze een paar woorden had gewisseld met een jonge officier. Hij had haar in de eetzaal van het elegante kuurhotel aangesproken toen tante Erna in het kantoortje van het hoofd van de huishouding haar beklag deed over een brutaal dienstmeisje dat haar die ochtend had tegengesproken. Vanaf dat moment verloor tante Erna haar niet geen moment meer uit het oog.

De maanden in Baden-Baden zonder enige sociale afleiding waren saai en eenzaam geweest, maar de situatie in de ‘gesloten kraamkliniek’ in Heidelberg was al na een paar dagen onverdraaglijk. Overdag mocht ze haar kamer niet verlaten; pas na zonsondergang mocht ze in het donker en in het gezelschap van een verpleegster een korte wandeling in de tuin maken. Op zondagochtend ging ze naar de mis en zondagmiddag kwam tante Erna op bezoek. En bij beide gelegenheden kreeg ze voortdurend vermaningen en verwijten over haar ‘misstap’ over zich heen. Ondanks haar smeekbeden weigerde men haar alle boeken, mocht ze geen brieven schrijven en kreeg ze pas een borduurraam en verfdoo's nadat ze twee dagen apathisch op bed had gelegen en alle maaltijden had teruggestuurd.

De medische controles waren het ergst. Het onderzoek door de huisarts die ze van kindsbeen kende had ze al vreselijk gênant gevonden, maar dat stelde niets voor vergeleken met wat haar in Heidelberg te wachten stond. Om de andere dag moest ze, slechts gekleed in een los hemd, met haar benen wijd gespreid verdragen dat haar meest intieme delen aan de blikken van twee studenten geneeskunde werden blootgesteld, terwijl de professor die de kraamkliniek voor studiedoeleinden gebruikte, haar van binnen en van buiten, en van boven en van onderen betastte.

Zuster Agnes vertelde Klara dat de arts in ruil voor de dagelijkse 'lessen' geen honorarium in rekening bracht. Wat ze er echter niet bij zei was dat er rond de bedden van de arme vrouwen hordes mannelijke studenten stonden die de stumpers onder toezicht van een assistent van de professor vaak meerdere keren na elkaar en met de nodige schunnige opmerkingen 'onderzochten'.

Zodoende wist Klara ook niet dat zij ondanks alle ellende als enige in de kliniek privileges genoot die alleen rijke, betaalkrachtige patiënten kregen. Toch moest ook zij boeten voor haar zonden. De nonnen die de kliniek leidden behandelden Klara harteloos en onder de stijve hoffelijkheid waarmee ze haar bejegenden lieten ze duidelijk hun verachting blijken.

'Laat u daardoor niet van uw stuk brengen, juffrouw. De zusters denken nu eenmaal dat het zo hoort; ze weten niet beter,' troostte Agnes, lekenzuster en vroedvrouw in dit klooster, haar toen ze op een dag Klara na een bezoek van moeder-overste radeloos snikkend op haar bed aantrof. 'U moet aan de baby denken. Zoveel verdriet kan schadelijk zijn.'

Het kind... In het begin had Klara het uit het diepst van haar hart gehaat. Maar toen ze de eerste zachte bewegingen voelde van het wezentje dat in haar groeide, veranderde die afkeer stilaan in liefde en tederheid. En dat veranderde niet, ook niet toen ze vernam dat haar een zware bevalling te wachten stond.

'Ze vrezen dat het kind, maar ook uzelf de verlossing niet zal over-

leven,' antwoordde Agnes eerlijk op haar prangende vragen nadat ze opnieuw de bedenkelijke blikken en het smoezen van de professor met zijn studenten had opgevangen. Maar in plaats van geschrokken te zijn, was Klara opgelucht. 'Dan hoef ik mijn baby tenminste niet af te staan en zullen we voor altijd samen zijn.'

'Praat toch alstublieft niet zo, juffrouw,' reageerde Agnes ontzet. 'U hebt nog een heel leven voor u! U bent nog veel te jong om te sterven. Och, had ik maar niets gezegd!'

Het kind wilde niet draaien om met het hoofdje vooruit het levenslicht te aanschouwen. En hoewel het tegen de gewoonte van de instelling was om de pijn van de bevalling met verdovende middelen te verzachten gaf de professor haar na urenlange vruchteloze arbeid wat morfine om het kind met een tang bij de stuit door het geboortekanaal te trekken. Achteraf hechtte hij de diepe perineumruptuur, een uiterst pijnlijke procedure die Klara, inmiddels weer bijgekomen, bij volle bewustzijn moest ondergaan. Het kind had uit volle borst gegild toen het eenmaal ter wereld was gekomen en ondanks het gefluister achter het gordijn hoorde Klara dat het blijkbaar gezond en sterk was.

Waarom mag ik het niet heel even zien? Opnieuw wordt ze door wanhoop overvallen en merkt ze pas dat iemand stilletjes haar kamer is binnengekomen als rechts van haar het gordijn voorzichtig openschuift. Opgelucht ziet Klara de rode wangen van zuster Agnes die tot haar grote teleurstelling niet bij de bevalling is geweest.

'Ik heb hier een slaapdrankje voor u, juffrouw. U hebt zich krانig gewerd en moet nu rusten.'

'Is het kindje gezond?'

'O ja, het is een sterke baby,' antwoordt Agnes met een nog bredere glimlach.

'Een jongen of een meisje?'

Het gezicht van Agnes betreft. 'Dat mag ik niet vertellen, juffrouw. Daarop staan strenge straffen.'

Alles in Klara verzet zich hiertegen. 'Alstublieft, ik moet het weten. Ik smeeek het u en ik zal u rijkelijk belonen!'

‘Daar neem ik heus geen geld voor aan, juffrouw. Het druist in tegen de christenplicht om op zo’n manier van uw benarde situatie te profiteren,’ antwoordt Agnes met een verontwaardigd gezicht.

Klara klampt zich aan die strohalm vast. ‘Vertel het me dan zonder vergoeding, lieve Agnes. Ziet u niet hoe ik lijd?’

Gespannen kijkt ze naar de innerlijke strijd die zich afspeelt op het gezicht van de vroedvrouw. Uiteindelijk slaat Agnes een diepe zucht. ‘Het is een meisje, juffrouw. Maar als het uitkomt dat ik het u heb verteld, sta ik binnen een uur op straat.’

Klara is zo opgelucht dat ze de laatste zin niet eens meer hoort. ‘Een meisje! Ik wist het.’ Spontaan grijpt ze de hand van zuster Agnes. ‘Is het normaal dat een moeder het geslacht van haar kind voorvoelt?’

De vroedvrouw knikt en glimlacht weer. ‘Veel moeders weten het inderdaad voor de geboorte.’

‘Mag ik haar zien? Kunt u haar niet stiekem even brengen? Toe, voor één keertje maar!’

De zuster wijkt geschrokken achteruit en steekt afwerend haar handen omhoog. ‘Dat kan ik werkelijk niet voor u doen, juffrouw. Het kind staat al onder de hoede van het weeshuis...’

De vreugde in Klara dooft. Ze voelt zich oneindig machteloos. Zuster Agnes houdt haar de beker voor die ze heeft meegebracht. ‘Drink dit nu op! U moet echt rusten.’

Gedwee drinkt Klara het bittere brouwsel. Plotseling schiet haar iets te binnen. Opnieuw pakt ze de hand van Agnes.

‘Haar naam! Hoe zal ze heten?’

Opnieuw schudt Agnes het hoofd. ‘Ook dat mag ik u niet vertellen.’

Klara doet alsof ze het niet hoort. ‘Eenzaam in deze kamer heb ik dagenlang nagedacht over namen voor het kind. Voor een jongen zou het “Maximilian” worden, voor een meisje “Irene”.’

‘Irene? Dat is geen gebruikelijke naam!’

Klara knikt. ‘Maar wel een naam met een bijzondere betekenis: “vrede”. De naam is afgeleid van het Oudgriekse Eirene, de vredesgodin.’